

סימן כב

מלאכת אוכל נפש ביו"ט

(ב) מלכתחילה אין מלאכות או"נ בכלל איסור מלאכה; והכתוב „אך אשר יאכל לכל נפש הוא לכדו יעשה לכם" בא ללמד פי' הכלל ד"כל מלאכה לא יעשה בהם" שאין המדובר אלא במלאכות שאינן לצורך או"נ. היינו, ש"אשר יאכל לכל נפש" הוא סימן² וקביעות ההגדרה של אלו מלאכות שלא חל בהן האיסור.

— ונפק"מ להלכה: המתענה³ ביו"ט אי מותר מדאורייתא במלאכת או"נ. להסברא (דמלאכות אלו אסורות מצ"ע, אלא) שהותרו מטעם שהן צורך או"נ הרי מוכן שהיתר זה אינו אלא במי שאוכל

א. בביצה יב, א: ב"ש אומרים אין מוציאין לא את הקמח כו' לרה"ר וב"ה מתירין, ומפרש בגמרא דפליגי אי אמרינן „מתוך שהותרה לצורך (או"נ) הותרה (נמי) שלא לצורך".

ולכאורה י"ל דב"ש וב"ה פליגי בהיתר דעשיית מלאכת או"נ ביו"ט שאפשר לבאר בכ' אופנים: (א) גם מלאכות או"נ אסורות מצ"ע שהרי הן בכלל „כל מלאכה לא יעשה בהם", אך כשנעשות לצורך או"נ — הוציאה אותן התורה מכלל „כל מלאכה" — היינו, שצורך האוכל הוא טעם וסיבה להתיר איסור מלאכות אלו.

(1) ראה ג"כ צפע"ג על הרמב"ם הל' שבת פ"ב הט"ז ד"ה שמע שטבע. וראה בארוכה בהמועדים בהלכה עמוד ה' ואילך.
(2) בשטמ"ק כתובות (ז, א) בשם שיטה ישנה: כל אותן מלאכות שהותרו לצורך אכילה לא היו בכלל לא תעשה כל מלאכה והאי דכתב רחמנא אשר יאכל לכל נפש לסימנא בעלמא הוא דכתבי'. וברא"ש יומא (פ"ח ס"ד) בשם הר"מ מרוטונבורג: כיון דהתורה התירה לנו או"נ ביו"ט הוה לדין כל או"נ ביו"ט כמו חול.
(3) ברמ"א (או"ח סתקכ"ז ס"כ) וש"ע אדה"ז (שם ס"ל. סתקצ"ז ס"ד — וראה אלי' רבה (סתקצ"ז סק"ד) החילוקי דיעות בזה) שהמתענה אסור לעשות מלאכת או"נ ביו"ט — אבל לא כתבו אם

הערה 3: ברמ"א (או"ח סתקכ"ז ס"כ): בשו"ע: מי שלא עירב כשם שאסור לבשל לעצמו כך אסור לבשל לאחרים כו'. וברמ"א (בשם מהרי"ו): ומי שמתענה ביו"ט אסור לבשל לאחרים אפי' לצורך בו ביום דהוי כמו שלא הגיח עירוב שאינו מבשל לאחרים.

שם: וש"ע אדה"ז שם ס"ל: וז"ל: כבר נתבאר דאין ע"ת מתיר לעשות מלאכות אוכל נפש מיו"ט לשבת אלא משום שמה"ת אין כאן איסור בעשיית מלאכה זו הואיל והיא ראוי' לו לבו ביום אם היו מזדמנים לו אורחים שלא אכלו עדיין היום לפיכך מי שמתענה מחמת נדרו ביו"ט שחל בערב שבת כיון שאסור לו לעשות שום מלאכה לצורך אכילה ושתי' של אחרים אפי' יאכלו וישתו בו ביום כמ"ש בס"י תצ"ה אין עירוב תבשילין מועיל לו שיהא מותר לו בעצמו לעשות מלאכה ביו"ט לצורך אכילה ושתי' של שבת, אלא מועיל לו עירוב תבשילין לענין שאנשי ביתו או אחרים שעירבו יהיו מותרים לעשות לו כל מלאכות שלצורך אכילה ושתי' של שבת.
שם: סתקצ"ז ס"ד: וז"ל: המתענה בר"ה או בשאר יו"ט אסור לו לבשל או לעשות שאר מלאכות אוכל נפש לצורך אחרים.

שם: וראה אלי' רבה (סתקצ"ז סק"ד): במג"א סק"א משיג על הלבוש שכתב ש"א ששרתת כו' שמתענה בר"ה מותר לה לבשל לבעה"ב כו'. ובאלי' רבה: לענ"ד נכון לדינא כלבוש שהרי כתב הטור בס"י תקכ"ז הטעם דמי שלא הגיח ע"ת אין מבשל לאחרים משום מראית עין שאין העולם יודעים שהוא לאחרים, וא"כ באשה או במשרתת דהכל יודעים שמבשלת לאחרים ודאי מותר, ואף שהב"י שם חולק על טעם הטור וכתב דמדינא אסור כבר יישבו הב"ח והט"ז דברי הטור, ואף דבמהרי"ו משמע כב"י יותר יש לסמוך על הטור וכו', ע"ש בארוכה.

הערה 1: ראה ג"כ צפע"ג על הרמב"ם הל' שבת פ"ב ה"יז ד"ה שמע שטבע: וז"ל: ועי' תוס' ביצה דף ג' מש"כ על חשש שמא יצוד דגים טמאים ע"ש, [ביצה ג, א תוס' ד"ה גורה: קשה לקמן (כג, ב) תנן אין צדין דגים מן הביברין ואמאי הא אוכל נפש הוא, ואין לומר דכל דבר שיכול לעשותו מערב יו"ט אסור לעשותו ביו"ט כי לא אתעביד לי' מערב יו"ט, דהא אמרינן (לקמן כח, ב) הוא ולא מכשיריו פירוש אוכל נפש ולא מכשיריו כגון לתקן שפוד רבי יהודה אומר לכם לכל צרכיכם, והוא לבדו, איצטריך לאסור מכשירין שאפשר לתקנן מערב יו"ט, אלמא דוקא במכשירין יש חילוק בין אפשר לעשותן מערב יו"ט בין אי אפשר, אבל באוכל נפש כ"ע מודו דאפי' אפשר לעשותן מערב יו"ט מותר לעשותן ביו"ט. וי"א דלכך אין צדין שמא יצוד דגים טמאים שאינם צורך, ולא נהירא דאם כן הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דמותרת], ור"ל דאכל נפש ביו"ט הותרה לגמרי ולא מקרי כלל מלאכה ביו"ט וא"כ לא נתכוון כלל למלאכה ועי' בתוס' סנהדרין דף ס"ג ע"א ד"ה על כולם ע"ש. [המשך הדברים נעתק לקמן בפיענוח להערה 4].

הערה 2: וברא"ש יומא (פ"ח ס"ד): וז"ל: שאלו את הראב"ד ז"ל חולה שיש בו סכנה אם לא יאכל בשר, אם יש לפניו נבילה ואין שחוט אם לא שנשחט בשבת, כי יש אומרים מוטב שיעבור הוא על לאו דנבילה משיעברו אחרים על איסור סקילה. . . ורבינו מאיר השיב בתשובה ע"ז והביא דמיון מאוכל נפש ביו"ט דשוחטין ביו"ט דאיכא עשה ולא תעשה באיסור מלאכה ומאכל נבילה דאין בה אלא לאו או לומר לנכרי לנחור עופות דליכא אלא איסור דרבנן דאין שחיטה לעוף מה"ת אלא כיון. . . (כפננים ההערה) והכי נמי כיון שהתירה התורה פקו"ג הוי כל מלאכה שעושה בשבת בשביל חולה שיש בו סכנה כאילו עשאה בחול.

מעיקרא, ולכן מותרות הן גם כשאינן לצורך או"נ⁴; וב"ש סברי, ד"אשר יאכל לכל נפש" הוא טעם להתיר מלאכות אלו, ובמילא לא התירן תורה אלא כשעשייתן היא לצורך או"נ — וכשאינן לצורך או"נ הרי הן באיסורן⁵.

ב. והנה כתב הרמב"ן פ"י, "מלאכת עבודה"

ביו"ט; אבל המתענה ביו"ט, מכיון שאין לו צורך אכילה במלאכות אלו נשאר לגבי' האיסור שבה. משא"כ להסברא שמעולם לא נאסרו מלאכות או"נ ביו"ט — גם המתענה מותר לעשות מלאכות אלו. — ובפשטות יש לפרש, דכ"ה סברי דב"א, אך אשר יאכל לכל נפש" הופקעו מלאכות או"נ מגדר איסור

זה מה"ת או מדרבנן. וראה מחצה"ש (סי' תקכ"ז שם). וראה צ"ח ביצה (יב, א על תוד"ה ה"ג רש"י כו') שכתב דאסור במלאכת או"נ מדאורייתא. (4) ראה בארוכה לקמן ס"ד וס"ה. וראה שו"ת עמודי אור חאו"ח סי' כט אות ב' שזהו ג"כ המחלוקת בירושלמי (שבת פ"ז ה"ב. ביצה פ"א ה"ג) גבי מבשל נבילה ביו"ט. וראה צפ"ע"נ (שם) באו"א. (5) ועפ"י יש לבאר דיוק לשון המשנה (ביצה לו, ב. מגילה ז, ב) „אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד" — ד"בלבד" בא למעט בהחילוק וההיתר דמלאכת או"נ — דאינו אלא כשיש בפועל „אוכל נפש", אבל המלאכות כשלעצמן הן בגדר מלאכות (אסורות), ובה דומין שבת ויו"ט גם במלאכות אלו — ראה בגמרא (ביצה לו, א ועוד) דאוקמא למתני' אליבא דב"ש. (6) אמור כג, ז. והובא בחנוך מצוה רחצ. וכ"כ הרמב"ן בשם הר"ח (הוצאת שעוועל). וכ"ה דעת הרמב"ם לפי המ"מ הל' יו"ט פ"א ה"א. וראה לח"מ שם. אבל

www.otzar.org

גגו להתיבש וראה גשמים ממשמשי וביאין התיירו לו לטרוח ולהשליך דרך ארובה שבגג והן נופלין לארץ) אבל לא בשבת (רש"י: אלמא גזרו שבות על שבת, שלא גזרו ביו"ט). .. אלא אמר רב פפא לא קשיא הא ב"ש הא בית הלל, דתנן ב"ש אומרים אין מוציאו לא את הקטן. לרה"ר (רש"י: דלא הותרה הוצאה שלא לצורך וגבי טלטול שלא לצורך נמי גזרינן ואפי' גבי הפסד ממון) וב"ה מתירין (רש"י: ולב"ה דאמרי הוצאה שלא לצורך מותרת מה"ת, בטלטול נמי לא גזרו רבנן).

הערה 6: ופ"ה דעת הרמב"ם לפי המ"מ הל' יו"ט פ"א ה"א: ברמב"ם: ששת ימים האלו שאסור הכתוב בעשיית מלאכה. ראשון ושביעי של פסח וראשון ושמיני של חג הסוכות וביום חג השבועות ובאחד לחודש השביעי. .. ושביית כולן שוה שהן אסורין בכל מלאכת עבודה, חוץ ממלאכה שהיא לצורך אכילה שנאמר אך אשר יעשה לכל נפש וכו'. ובמגיד משנה: לכל ימים אלו יש לאוין מפורשין בסדר אמור אל הכהנים, שכתוב בכל אחד מהן כל מלאכת עבודה לא תעשו, ומדברי רבינו שבכלל מלאכת עבודה סתם, אינה מלאכת אוכל נפש, ולא הוצרך רבינו להביא מקרא להתיר מלאכת אוכל נפש, אלא מפני ראשון ושביעי של חג המצות, שבשביעי נאמר בפ' ראה אנכי, וביום השביעי עצרת לה' אלקיך לא תעשה מלאכה, ועל שניהם נאמר בפרשת בא. כל מלאכה לא יעשה בהם ולכך הוצרך להזכיר כתוב של היתר אוכל נפש האמור שם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם.

שם: וראה לח"מ שם: וז"ל: ויש לתמוה על דברי ה"ה ז"ל טובא, דאיך כתב דבראשון ושביעי של פסח שהוצרך להביא קרא דאך אשר יאכל, משום שנאמר בהם כל מלאכה, דבלאו הכי הרי נכתב בהם בפרשת אמור מלאכת עבודה, וא"כ אין במשמע מלאכת עבודה אלא שאר מלאכות חוץ ממלאכות אוכל נפש, וכי תימא דאע"פ כן הוה מצי למטעי כיון שנכתב בפרשת בא. כל מלאכה, מ"מ קשה דא"כ לשתוק בפרשת אמור מעבודה, אלא ודאי מדקאמר עבודה משמע דאתא למעוטי אוכל נפש, וז"ל דאי לאו קרא דאך אשר יאכל לכל נפש הוא אמינא דכל מלאכה במשמע, אפי' אוכל נפש, וקרא דכתיב בראשון ושביעי של פסח מלאכת עבודה אתא לומר אפי' מלאכות החשובות לכם עבודה וחסרון כ"ס כמו דבר האבד כמו שדרשו בת"כ. .. והוה אמינא אפי' אוכל נפש במשמע

שם: וראה מחצה"ש (סי' תקכ"ז שם): וז"ל: על העירוב תבשילין גרידא לא היינו סומכים להתיר איסור דאורייתא לבשל מיו"ט לשבת, אלא כיון דמטעם אי מקלעי לי אורחים ליכא רק איסור דרבנן, סמכינן על עירוב תבשילין וכמ"ש ר"ס זה, ולגבי המתענה ל"ל הואיל ואי מקלעי כו' דהא אפי' מקלעי ליה אורחים אסור לבשל בשבילם. .. וא"כ לגבי דידי' מן התורה אסור לבשל מיו"ט לשבת, ועל עירוב תבשילין גרידא לא סמכינן להתיר איסור תורה.

שם: וראה צ"ח ביצה יב, א על תוד"ה ה"ג רש"י כו': ע"ש, ולא נעתק מפני האריכות.

הערה 4: וראה שו"ת עמודי אור חאו"ח סי' כט אות ב': וז"ל: בירושלמי (פ"ק דביצה ה"ג) ר' חייא בשם ר' יוחנן המבשל נבילה ביו"ט אינו לוקה שהותר מכלל בישול ביו"ט, ר"ל אמר לוקה שלא הותר מכלל בישול אלא לאכילה בלבד, התיב ר' בא בר ממל על הדא דר"י מעתה החורש ביו"ט אינו לוקה שהותר מכלל חרישה ביו"ט [ר"ל ובהדיא תנינא במכות דלוקה על חרישה ביו"ט] ומשני ר"י בשם ר"א לא הותרה חרישה כדרכה, ע"כ, וביאורו נכון מאד דבהכי פליגי ר"י ור"ל, דר"י ס"ל דהכי מתפרש קרא דמלאכת אוכל נפש הותר מכלל שאר מלאכות, וא"כ אף ללא צורך אינו לוקה דלאו עלה קאי לא תעשה דמלאכת יו"ט, ור"ל מפרש הקרא דרק לצורך אכילה ממש הותר הכתוב, אבל לא הותר המלאכה בכלל, ולכן ס"ל דהמבשל נבילה ביו"ט לוקה, ופריך לר"י מחרישה, דמחייב עלה ביו"ט אע"ג דמשכחת בה ג"כ צורך תיקון להכשר אכילה בגווני טובא ודו"ק, א"כ נימא ג"כ דלא נאסרה כלל, ומשני לא הותרה חרישה כדרכה פ"י דסתמא דרכה של חרישה אינה מיוחדת לאוכל נפש, ולא הותרה מכלל, ושפיר אסורה מקרא ולקי עלה שלא לצורך, ולפי המתבאר בפ"י הירושלמי פלוגתא דר"י ור"ל ביסוד מתוך ממש.

שם: וראה צפ"ע"נ (שם) באו"א: וז"ל (תחילת דבריו נעתקו בפיענוח להערה 1): .. וזה בעצם המחלוקת בירושלמי פ"ז דשבת ופ"א דביצה גם המבשל נבילה ביו"ט, ועי' בבלי ד' י"ב, ר"ל כך דאם הותרה מטעם אוכל נפש אז אם ירצה לאכול נבילה ג"כ הותרה כמש"כ התוס' ואם נימא דעל זה לא עשתה התורה זה בגדר מלאכה רק אהתירה ולא איסורה.

הערה 5: ראה בגמ' (ביצה לו, א ועוד): במשנה: אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד, ובגמ': ורמינהו משילין דרך ארובה ביו"ט (רש"י: מי שיש לו חייטין. .. שטומן על

ומבואר מדברי הרמב"ן שלא אסרה התורה ביו"ט אלא „מלאכת עבודה" וזה גופא מלמדנו שמלאכת או"נ לא נאסרה מלכתחילה היות ומלאכת או"נ אינה ככלל „מלאכת עבודה". ונראה מדבריו¹³ כאופן הב' הנ"ל.

ג. והנה אדמוה"ז בשלחנו¹⁴ כותב: ראשון ושביעי של פסח וחג השבועות כו' הן הנקראים ימים טובים וכל העושה מלאכת עבודה בא' מהן הרי זה לוקה מה"ת שנא' „כל מלאכת עבודה לא תעשו גו'". ומהו מלאכת עבודה כל מלאכה שאינה נעשית באוכל או משקה כו' אבל כל מלאכה הנעשית באוכל או במשקה כו' נקראין כל מלאכות אלו כו' מלאכת אוכל נפש שהתורה התירה לעשותה לצורך אכילת יו"ט שנאמר „אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם".

כל מלאכה שאינה לצורך או"נ, כענין שנאמר⁷ ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ובכל⁸ עבודה בשדה ונעבדתם ונזרעתם⁹... ומלאכה שהיא באו"נ היא מלאכת הנאה לא „מלאכת עבודה", וזה מתבאר בתורה, כי בחג המצות שאמר תחלה¹⁰ „כל מלאכה לא יעשה בהם" הוצרך לפרש¹⁰ „אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", ובשאר ימים טובים¹¹ יקצר ויאמר „כל מלאכת עבודה לא תעשו" לאסור כל מלאכה שאיננה או"נ ולהודיע שאו"נ מותר בהן. ולא יאמר הכתוב לעולם באחד מכל שאר ימים טובים כל מלאכה, ולא יפרש בהם היתר אוכל נפש כי „מלאכת עבודה" ילמד ע"ז כו', ומפני שמזכיר שם (בחג המצות) כל מלאכה הוצרך לפרש¹² „אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם".

ראה פר"ח סי' תצה (ד"ה ולכן). וראה ב"י סתק"יח (ד"ה ומ"ש רבינו בשם ר"ש). (7 יתרו כ, ט. 8 שמות א, יד. 9 יחזקאל לו, ט. 10 בא יב, טז. 11 אמור כג, ז. ח. כא. כה. לה. לו. פנחס כח, יח. כה. כו. כט, א. יב. לה. 12 להעיר ג"כ משמ"ק כתובות (ז, א ד"ה וזה שכתב): כל שם שחיטה חדא היא וכיון שהותרה שחיטה לצורך או"נ הרי לא היתה שחיטה בכלל לא תעשה כל מלאכה ומעתה כל שחיטה מותרת. (13 ראה בהמשך דברי הרמב"ן: כי עבודה אצל רז"ל טורח ועמל שאדם עובד בו לאחר מל' עבודתו. וראה אמרי בינה (להר"מ אויערבאך) דיני יו"ט ס"א שכתב עפ"י בדעת הרמב"ן דגם מלאכת או"נ באם עושה אותה כעבד העובד את רבו, חל עלי' התואר מלאכת עבודה — במובן זה) ואסורה. אמנם אי"ז סתירה למ"ש בפנים, כי מ"מ י"ל דס"ל שמלאכות או"נ מצ"ע אינן מלאכות האסורות ביו"ט אלא דכשנעשות באופן דעבודת עבד או מקבלים התואר מלאכה ובגמ"ל נאסרות. (14 סי' תצה ס"א—ב.

תפסת וגלי קרא דדוקא כשיש בו צורך קצת ולהכי צריכים לטעמא דמתוך בהבערה כי היכי דלא תימא שהותרה לגמרי אבל שאר מלאכות אף שיש בהם צורך היום קצת לקי עלייהו, ולהכי סתם דהבונה לוקה אף שיש צורך היום וכן המכבה את הנר משום ד"א לוקה לדעת זו.

שם: וראה ב"י סתק"יח (ד"ה ומ"ש רבינו בשם ר"ש): וז"ל: והר"ף כתב ב"ה סברי מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, פי' לצורך לצורך אכילה ושלא לצורך כגון קטן ולולב וס"ת, וה"ה לכלים אבל אבנים וכיוצא בהם אפילו ב"ה אסרו, וכן הלכה, ע"כ. וכן דעת הר"ן שכתב אבל אבנים וכיוצא בהם אפילו ב"ה אסרי, פי' דכי אמרינן מתוך שהותרה וכו' היינו דוקא כשיש בה צורך קצת כגון קטן למולו.. ומ"ש הר"ף וה"ה כלים בכה"ג נמי הוא שיש בהם צורך היום קצת אבל אין בהם צורך היום כלל אסור ולוקה כאבנים וכיו"ב.. אבל מדברי רש"י ז"ל נ"ל דהוצאת כלים אע"פ שאין בהם צורך ליום כלל כל שאינו מוציא אותם לצורך מחר שרי.. והרמב"ם כתב בפ"א.. (ומעתיק את הרמב"ם הנ"ל בפיענוח הקודם).. וכתב ה"ה, אסיקנא בגמרא דב"ה סברי אמרינן מתוך.. בהוצאת אבנים וכיוצא אסורא מדבריהם משום טירחה, וכ"ג מן ההלכות וזה דעת רבינו.. ויש בזה שיטה אחרת לקצת מפרשים אחרונים שהם סוברים שלא הותרו אלו שלא לצורך כלל אא"כ יש בו צורך היום קצת כקטן ולולב אבל כשאין בו צורך.. כלל כהוצאת אבנים לוקה עלי' ואפילו לב"ה.

לקיים הכתוב שאמר כל מלאכה, ומלאכת עבודה איצטריך להך, אבל השתא גלי לן קרא דאוכל נפש מותר, ומלאכת עבודה אתי כפשוטו דלא הוי אוכל נפש כו'. וע"ש עוד.

שם: אבל ראה פר"ח סי' תצה (ד"ה ולכן): ברמב"ם הל' יו"ט פ"א ה"ד: כל מלאכה שחייבין עליה בשבת אם עשה אותה ביו"ט שלא לצורך אכילה לוקה חוץ מן ההוצאה מרשות לרשות וההבערה שמתוך שהותרה הוצאה ביו"ט לצורך אכילה הותרה שלא לצורך אכילה לפיכך מותר ביום טוב להוציא קטן או ספר תורה או מפתח וכיוצא באלו מרשות לרשות וכן מותר להבעיר אע"פ שאינו לצורך אכילה, ושאר מלאכות כל שיש בו צורך אכילה מותר כגון שחיטה ואפי' ולישה וכיוצא בהן וכל שאין בהן צורך אכילה אסור כגון כתיבה ואריגה ובנין וכיוצא בהן. ובפר"ח: נ"ל שדעת הרמב"ם כשיטת שאר מפרשים דלא אמרינן מתוך אלא בשיש בו צורך היום קצת, וכמו שכתב הרב, קטן או ס"ת וכיוצא באלו אבל אבנים וכיוצא בהן לוקה.. וכן נראה ממ"ש בפ"א דין ט' אין אופין ומבשלין ביו"ט מה שיאכל בחול ולא הותרה מלאכה שהיא לצורך אכילה אלא כדי ליהנות בה ביו"ט, ע"כ, ולישנא דלא הותרה משמע דמן התורה קאמר. ומיהו אכתי קשה מנ"ל להוציא דוקא הוצאה והבערה כיון דבגמ' מוכח דאף בשאר מלאכות אמרינן מתוך. ואפשר שרבינו הוקשה לו מהא דאסרינן בפ"ב דביצה לכבות את הנר משום ד"א ולא אמרינן מתוך אע"פ שיש בו צורך שמחת יו"ט ומכח זה ס"ל דלא ק"ל כותיה דר"י אלא בהוצאה והבערה.. ומיהו תפסת מועט

לצורך הותרה נמי שלא לצורך, פליגי רש"י 16 ותוס' 16: רש"י מפרש שהותרה המלאכה גם אם אינה לצורך כלל — היינו שמדאורייתא מותרת המלאכה לגמרי, ורק מדרבנן צ"ל צורך קצת. והתוס' סברי דהיתר „שלא לצורך“ היינו שאין בה צורך או"נ אבל צ"ל צורך היום קצת — והיינו שגם מדאורייתא לא הותרה המלאכה לגמרי, ואינה מותרת אא"כ יש בה צורך היום קצת 17.

והנה עפ"י המבואר לעיל (ס"א) — דב"ה סברי דמלאכות או"נ לא נכללו מלכתחילה בכלל האיסור — מוכנת היטב סברת רש"י 18 דמותרות מדאורייתא גם אם אינן לצורך כלל. אמנם לדעת התוס' צלה"ב:

והנה מדברי אדמוה"ז בתחלתם „ומהו מלאכת עבודה, כל מלאכה שאינה נעשית באוכל או משקה“ משמע (כסברת הרמב"ן), ד„מלאכת עבודה“ פי' מלאכה שאינה לצורך או"נ, ולכן מלאכת או"נ מותרת מעיקרא. אמנם ממ"ש בהמשך דבריו „שהתורה התירה לעשותה לצורך אכילת יו"ט“ משמע שגם מלאכות אלו הן בכלל מלאכות האסורות כיו"ט אלא שהתורה התירתן (בפסוק דידן) לצורך אכילת יו"ט — והיינו שצורך או"נ הוא הטעם להתיר מלאכות אלו, האסורות מצ"ע — ועפ"י לכאורה סתרי דבריו אהדדי?

ד. והנה בפירוש דעת ב"ה „מתוך שהותרה

15) ביצה יב, א ד"ה אלא מדלא אפליג. 16) ביצה שם ד"ה ה"ג. כתובות ז, א ד"ה מתוך. וכ"ה דעת כמה ראשונים בשטמ"ק כתובות (שם) וביצה (שם). וראה ב"י סתקי"ח (ד"ה כל הוצאה). וכ"כ הפר"ח סתצ"ה בדעת הרמב"ם. בתי' קושיות הראשונים על רש"י ראה שטמ"ק כתובות וביצה (שם). מג"ש ביצה (על התוס' שם). פרי"ח (שם). שעה"מ הל' יו"ט פ"א. אמרי בינה דיני יו"ט (שם). ועוד. 17) בשו"ע אדה"ז סתצ"ה ס"ג כתב: „מתוך שהתירה התורה כו' ובלבד שיהא בהן קצת צורך יו"ט“ — אבל לא כתב אם זה מדאורייתא או מדרבנן. 18) ראה מג"ש (שם) — וראה לקמן הערה 27). אמרי בינה דיני יו"ט (שם). ועוד. ומ"ש רש"י (שם), כיון דהותרה לצורך הותרה מה"ת לגמרי, היינו, שהתורה הוציאה מלאכת או"נ מכלל מלאכות האסורות לגמרי. ומ"ש בתחילת הדיבור ד„לכו"ע יש הוצאה ליו"ט אלא כו"ט — היינו, שהוא בגדר מלאכה (ולא נתמעטה מן הכתוב, ולא תוציאו משא מבתים ביום השבת“ — ראה גמרא שם), אבל לא מלאכה אסורה — ונפ"מ אם יש מקום לגזירה „במידי דהוי טרחה דלא צריך“ (כהמשך דברי רש"י. וראה שטמ"ק ביצה שם); כשנעשות באופן דעבודת

פליגי ב"ש וב"ה בדברים שאינן לצורך אוכל נפש, ואיכא בהן צורך יו"ט קצת, כגון קטן למולו דהמצוה נקראת צורך יו"ט וכו'.. וכן פי' ר' חננאל.

שם: כתובות ז, א ד"ה מתוך: שם הוא עדהנ"ל בפיענוח הקודם.

שם: וראה ב"י סתקי"ח (ד"ה כל הוצאה): הובאו שם דעות עדהנ"ל.

שם: וכ"כ הפר"ח סתצ"ה בדעת הרמב"ם: נעתק לעיל בפיענוח להערה 6.

שם: בתי' קושיות הראשונים על רש"י: לא נעתק מפני האריכות (וראה בפיענוחים הבאים).

הערה 18: ראה מג"ש שם: וז"ל: .. דה"פ דאך אשר יאכל לכל נפש כגון הבערה ובישול וכיוצא בהם הוא מותר, לאפוקי מלאכה שאין עושים בהם, א"נ כגון אריגה ובונה א"כ סברי כיון דנקט קרא המלאכה ולא כתב אך אוכל נפש יעשה לכם, ש"מ שכוונת התורה להתיר המלאכה לגמרי אפי' בלא אכילה. שם: אמרי בינה דיני יו"ט (שם): וז"ל (לאחר שמביא דברי הרמב"ן המובאים בפנים השיחה, ובהערה 13): .. וז"ל דגם דעת רש"י כן וסובר דהא דהתירה התורה אך אשר יאכל לכל נפש דמלאכת או"נ שאינה עבודה אם עושה לצורך, מותר אף שלא לצורך כלל כיון דעכ"פ אינו עבודה כיון דאינו צריך לזה כלל רק שעושה להנאה ולתענוג ומתעסק בעלמא לכך לא בעי צורך כלל, משא"כ כשעושה מיו"ט לחול שאיננו לתענוג רק לצורך חול זה אף דהוי באו"נ מ"מ הוי מלאכת עבודה ולא התירה התורה כלל כו'.

שם: ראה גמרא שם: נעתק לעיל בפיענוח להערה 15.

שם: וראה שטמ"ק ביצה שם: וז"ל: .. ומה שפרש"י ז"ל דלכ"ע יש ערוב והוצאה ליו"ט, שהי' בכלל שבת לענין הוצאה

הערה 15: ביצה יב, א ד"ה אלא מדלא אפליג: בגמרא: תני תנא קמי' דרבי יצחק בר אבדימי השוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה, א"ל דאמר לך מגי בית שמאי היא דאמרי לא אמרינן מתוך שהותרה לצורך, הותרה נמי שלא לצורך דאי ב"ה הא אמרי מתוך שהותרה הוצאה לצורך, הותרה נמי שלא לצורך הכא נמי מתוך שהותרה שחיטה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, מתקיף לה רבה ממאי דב"ש וב"ה בהא קמיפלגי, דלמא בערוב והוצאה לשבת ואין ערוב והוצאה ליו"ט קא מיפלגי (רש"י: אם נאסרה הוצאה ביו"ט ונתקנו הלכות ערובי חצירות ליו"ט אם לאו) מ"ס ערוב הוצאה לשבת וערוב הוצאה ליו"ט ומ"ס ערוב הוצאה לשבת ואין ערוב הוצאה ליו"ט, כדכתיב (ירמ' יז, כב) ולא תוציאו משא מבתים ביום השבת בשבת אין ביו"ט לא, מתקיף לה רב יוסף אלא מעתה ליפלגו באבנים (רש"י: אי אין איסור הוצאה אין אסור טלטול, שלא נאסר טלטול אלא משום הוצאה) אלא מדלא מפלגי באבנים ש"מ בהוצאה שלא לצורך פליגי (רש"י: ש"מ דלכולי עלמא יש הוצאה ליו"ט, אלא שמן התורה הותרה לצורך, וב"ה אית להו כיון דהותרה לצורך הותרה מן התורה לגמרי אלא רבנן גזור במידי דהוי טרחה דלא צריך כגון אבנים אבל בקטן וס"ת דצריכין להו ביו"ט לא גזור ובית שמאי לית להו מיגו ומידי דצורך אכילה שהתורה התירתו הותר ושאינו צורך אכילה באסורו עומד מן התורה) כו'.

הערה 16: ביצה שם ד"ה ה"ג: וז"ל: .. ודוקא בהוצאה שיש בה צורך יו"ט קצת אמרינן מתוך שהותרה לצורך יו"ט, דכל אוכל נפש מותר, הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש, הואיל ואיכא צורך מקצת.. אבל שלא לצורך יו"ט כלל ודאי דאסור מן התורה, כגון אופה מיו"ט לחול ומוציא אבנים דליכא לא צורך נפש, ולא שמחת יו"ט, חייב מדאורייתא, וכי

בהאיסור ד, כל מלאכת עבודה לא תעשו" — ולרש"י הפי' דמכרא זו דמלאכות דלצורך או"נ הן בעצם סוג מיוחד שמהותן, "מלאכת הנאה", היינו שאינן זקוקות לכוונת האדם בעשיית המלאכות בכדי להפכן ל, "מלאכת הנאה", ולכן אין הפרש בין עשיית מלאכות אלו לתכלית וצורך של הנאה ותענוג לעשייתן שלא לשם תכלית וצורך זה או אחר²¹, דמכיון שהמלאכה מהותה, "מלאכת הנאה" הרי לא נכנסה מלכתחילה בכלל, "מלאכת עבודה לא תעשו" — ולכן מותר לעשותן בכל אופן, גם אם אינן לצורך היום כלל.

ודעת התוס': גם מלאכות או"נ אינן שונות

[דהרי לכאורה אאפ"ל דהתוס' פליגי על רש"י וסברי בדעת ב"ה שצורך או"נ הוא טעם להתיר מלאכות אלו — דא"כ לא מהני מה שיש צורך היום קצת¹⁹, אם לא לצורך או"נ ממש, שזהו טעם ההיתר כנ"ל; ועכצ"ל כי גם לדעת התוס' סברי ב"ה שמלאכות או"נ הן מלאכות מותרות²⁰ — ולפי"ז אי"מ]

מכיון שמלכתחילה לא נכללו מלאכות אלו בכלל האיסור, צ"ל מותרות גם כשאין לצורך היום כלל? בהסבר מחלוקת זו דרש"י ותוס' י"ל: נתבאר לעיל בשם הרמב"ן שמלאכות או"נ אינן, "מלאכות עבודה" אלא, "מלאכות הנאה" ואינן נכללות

עבד — ראה לעיל הערה 13. (19) וגם: הרי הרמב"ן והר"ח (דס"ל כהרמב"ן — כנ"ל הערה 6) ס"ל דאו"נ הוי סימן, וס"ל ג"כ שצריך שיהא צורך היום קצת (ראה רמב"ן שבת קכד, ב ד"ה ובי"ה מתירין, ר"ח הובא בתוס' ביצה שם). וראה גם הערה הבאה בדעת התוס'. ולכן, אף את"ל בדעת התוס' שס"ל או"נ הוי טעם, דמ"מ מותר גם כשיש צורך היום קצת כי ה, טעם" הוא משום שמחת יו"ט (ראה שאג"א סק"ב), ולכן הותרה (לא רק הנאה של או"ב ממש, אלא) גם שאר כל צרכי היום (וראה המועדים בהלכה ע' 1) — אינו מספיק לבאר הר"ח והרמב"ן, כנ"ל. (20) ראה פרמ"ג פתיחה להל' יו"ט (פ"א סוף אות 1) שהביא, כדמות רא"י (מתוס' ביצה יב, א ד"ה השוחט) שסוברים כהר"מ ז"ל ד, "מלאכת עבודה" אין בכלל (זה מלאכת) או"ב לצורך היום". וראה גם בשמחת יו"ט (להרא"ל צונץ על התוס' שם) שכתב לתרץ קושיית התוס' [אהא דמוקי בגמרא דין דהשוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה אליבא דב"ש דלית להו מתוך — דלכאורה גם לב"ה לוקה דהרי ס"ל דנדריים ונדבות אינן קריבין ביו"ט] וז"ל: "ל בפשטות דודאי אי אמרינן מתוך דליכא איסורא כלל רק מכח גזירת הכתוב לכם ולא לגבוה ליכא רק לאו הבא מכלל עשה וליכא מלקות, אבל לב"ש דלית להו מתוך כו', ממילא הלאו הוא כמו בכל מלאכה שאינה לצורך או"נ. ומסיים, "ואפשר להעמיד זה ככוונת התוס' בתירוצם". בצפ"ע ציין לתוס' סנהדרין (סג, א ד"ה על) שכתבו שם: "והא דאמרינן כו' דמבשל גיד הנשה ביו"ט לוקה כו' לא חשבינן להו לאו שבכללות דכתיב כל מלאכת עבודה לא תעשו כו', דהתם מפרש טפי דכתיב עבודה דמתמע כל מלאכה שהיא עבודה — אבל אין משם רא"י דפליגי על הרמב"ן, כי הדין ד, מבשל גיה"נ לוקה" מוקי לה בביצה (יב, ב) כב"ש דס"ל דלא אמרינן מתוך, ואו"ב הוי טעם ולא נמעט מ, "מלאכת עבודה", וכפנים. (21) אבל העושה מלאכה לצורך מחר י"ל שאי"ז, "מלאכת הנאה" שהרי נעשית לשם עבודה שלא לשם הנאה (ראה שט"מ כתובות שם ד"ה וזה שכתב. וראה ג"כ לעיל הערה 13). (22) ועפי"ז יומתק

שם: ראה שאג"א סק"ב: וז"ל: דבשלמא לר' יהושע דס"ל דשמחת כל הי"ט הוי מצוה ולא מצינו שהתירו בהם שום מלאכה לדבר הרשות דהא כל אוכל נפש שהתירה תורה ב"י"ט לצורך י"ט הוי מצוה של שמחת י"ט וכו'. ע"ש בארוכה.

שם: וראה המועדים בהלכה ע' 1: שכתב ע"ז. הערה 20: ראה פרמ"ג פתיחה להל' יו"ט (פ"א סוף אות 1): וז"ל: ועיין תו' ביצה י"ב א' ד"ה השוחט הוקשה להם ליתני עולת חובה ותירצו, והקשו עוד לב"ה גמי וסיימו ואמאי מוקי כב"ש ולא קשי' להו יותר דנתני רבותא שלמי נדבה דלכם ולא לגבוה לכ"ע אף לב"ש כדמסיק ב"י וכו'. ב' למה דסברי שגם בזה אהדרי' לאיסורא קמא. יש כדמות רא"י (כפנים ההערה). . . וליכא בי' אהדרי' לאיסורא קמא רק בעולת נדבה וכאמור.

הערה 21: ראה שט"מ כתובות שם ד"ה וזה שכתב: וז"ל: . . . והכי גמי אמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך וכו' פי' מתוך שהותרה הבערה העשוי' לצורך אוכל נפש להדליק האש כדי לבשל עליו או כדי לאפות בו הותרה גמי שלא לצורך אוכל כגון הויא דמוגמר, ומ"מ צורך הנאת הגוף איכא . . .

עד שהוציאו בפירוש מדכתיב אך אשר יאכל לכל נפש, וכדאיתי' בכלל שבת לענין הבערה ושחיטה עד שהתירו בהאי קרא, ונפקא מינה דאי אמרינן דכי אסר קרא הוצאה בשבת לא הי' יו"ט בכלל ולא משום אוכל נפש, אלא משום דלא חשיבא מלאכה ביו"ט א"כ לא אסירי אבנים לטלטול ביו"ט, דעיקר איסוריהו בשבת אינו אלא משום הוצאה וכיון דביו"ט לא חשיבה מלאכה ולא מתורת אוכל נפש התירוה, אלא דלא איקריא מלאכה כלל לא גזרו טלטול אבנים ביו"ט אטו הוצאה, אלא ודאי הוצאה חשיבה מלאכה ביו"ט כשבת אלא שהתורה התירה לצורך אוכל נפש, ואמרינן מתוך והותרה כולה, ומ"מ כיון דחשיבי מלאכה ביו"ט אסרו חכמים כל הוצאה שלא לצורך היום ואסרו לטלטול אבנים בשבת.

הערה 19: ראה רמב"ן שבת קכד, ב ד"ה וכו"ה מתירין: וז"ל: . . . מתוך שהותרה. . . שכל שהוא לצורך אדם ולהנאתו מותר. . . ומיהו שלא לצורך כלל. . . אסור אבל אין הייבין עלי' דמ"מ כיון שהותרה הוצאה לצורך הותרה גמי שלא לצורך [והאיסור הוא מחמת דרך חול ב"י"ט — הערות לרמב"ן שם] . . . שלא לצורך היום כלל ובהא ל"א מתוך ומילקא גמי לקי בכל כה"ג וכו'. ע"ש בארוכה.

שם: ר"ח הובא בתוס' ביצה שם: ראה פיענוח להערה 16.

עשיתן — שכשנעשות לצורך הנאת האדם הרי הן „מלאכות הנאה“ ומלכתחילה לא נכללו בכלל „מלאכת עבודה“.

ועפ"ז י"ל דגם התוס' ס"ל בדעת ב"ה דא"נ הוא סימן וגדר של סוג המלאכות שאינן נכללות באיסור „מלאכת עבודה“ [ועפ"ז יוקשה עוד יותר בדברי אדה"ז כנ"ל ס"ג].

ה. אולם אפשר לכאר בסברת התוס' דגם ב"ה סברי דא"נ הוי טעם להתיר מלאכות אלו האסורות מצ"ע²⁶, — אלא שבאופן ההיתר ס"ל לב"ה²⁷ שאין הכוונה שלצורך א"נ נדחה²⁸ האיסור במלאכות אלו — היינו שהשיבותו של צורך זה

במהותן משאר המלאכות, אלא — באם נעשות לצורך הנאת האדם ביו"ט (צורך א"נ, או צורך אחר שהוא להנאת היום) אז אינן²² בכלל האיסור ד„מלאכת עבודה“. אבל כשאין לצורך היום, הרי הן בגדר „מלאכות עבודה“²³ האסורות ביו"ט — ולכן²⁴ סברי תוס' שצריך להיות צורך היום קצת. בסגנון אחר קצת:

רש"י סובר²⁵ דב„אך אשר יאכל לכל נפש.. יעשה לכם“ הגדירה התורה מלאכות אלו כסוג בפ"ע („מלאכת הנאה“) מצד עצמם וגוף פעולתן. ותוס' סברי דב„אך אשר יאכל.. יעשה לכם“ הגדירה התורה מלאכות אלו לפי מטרתם וכוונת

מ"ש התוס' (ביצה יב, ב ד"ה הכא נמי — בדעת ר"י דמבשל גיד אינו לוקה משום הבערה מטעם מתוך), דאף שאסור לו לאכול, אבל „כיון שהי' בדעתו של זה לאכול, היינו צורך יו"ט“ [וראה במפרשים (מג"ש שם ועוד) שכתבו שזהו שדחקו לרש"י לומר דכשלא לצורך כלל מותר משום מתוך], ולפי המבואר בפנים מובן, דמכיון שעושה לצורך אכילה ה"ו מלאכת הנאה שמלכתחילה לא נאסרה. (23) ראה אמרי בינה שם ד"ה ונראה, ובד"ה וראיתי. וראה ג"כ פרמ"ג (שם אות ד): „וכן מיו"ט לחול אפשר כה"ג לוקה כו' י"ל דאוכל נפש לצורך היום אין בכלל הלאו דעבודה, משא"כ לצורך כלבים וכדומה אלו אין ראוי לאדם, הוה בכלל מלאכת עבודה.“ (24) וכן מוכרח לומר בדעת הרמב"ן (ראה לעיל הערה 19). ואולי י"ל שכ"ה גם דעת החינוך (שם) שכתב: שאמרו ז"ל כו' כל דבר הצריך לאדם לבו ביום בין שהוא דבר מצוה כו' ובין שאינו דבר מצוה אלא צרכי הגוף לבו ביום כו' כל דברים אלו מותרין ובכלל היתר דאוכל נפש גינהו. ובמנ"ח (ס"ק ה) הקשה: דברי הרה"מ צע"ג דנראה מדבריו דהא דמותר להוציא ס"ת וכדומה הוא מטעם כיון דצריך לו הוי כא"נ כו' ובש"ס מבואר דהוצאה לכו"ע מתוך שהותרה לצורך כו' (וראה חמדת ישראל (פלאצקי) קונטרס נר מצוה אות פה שכתב שדעת החינוך הוא כדעת היראים עמוד זמנים מצוה קיג שכ' דפליגי ב"ש וב"ה אם יאכל לכל נפש הוא רק אכילה או כולל הנאת הגוף כולם עיי"ש. וכ"כ בס' תועפות ראם על היראים (השלם, נדפס מכת"י סי' דש אות חי)). אבל י"ל דס"ל (וראה לעיל הערה 6) כמבואר בפנים בדעת התוס'. ומ"ש „ובכלל היתר דא"נ גינהו“ י"ל דכוונתו כמבואר בפנים, שמכיון שההיתר דא"נ נלמד ממלאכת עבודה, לכן המלאכות שיש בהן צורך (ואינן „מלאכת עבודה“) נכללות ג"כ בהיתר זה. (25) ראה מג"ש הובא לקמן הערה 27. (26) ראה לעיל הערה 20. אבל גם כמבואר כאן מובנים דברי התוס'. (27) ולהעיר ממ"ש המג"ש (בדעת רש"י, שם ד"ה ועוד): דה"פ דאך אשר יאכל לכל נפש כגון הבערה ובישול וכיו"ב הוא מותר כו', סברי כיון דנקט קרא המלאכה ולא כתב אך אוכל נפש יעשה לכם, ש"מ שכוונת התורה להתיר המלאכה לגמרי כו'. וכתב עוד שם: ואפ"ל (אבל אי"ו דעת רש"י) דמ"מ כיון דתלתה התורה באוכל נפש בעינן שיהא צורך קצת דומיא דאוכל נפש שהוא צורך היום. [אמנם דעת רש"י דס"ל דלא בעינן צורך כלל, כבר נתבאר לעיל בפנים ד"ל דלדידי לא נאסרו כלל (כדעת הרמב"ן), ויל"פ כן גם בל' המג"ש (בדעת רש"י), ש"מ שכוונת התורה להתיר המלאכה לגמרי כו', דהיינו שהוציאנו מכלל האיסור לגמרי. ולהעיר ג"כ משטמ"ק ביצה (שם): „כי אסר רחמנא הוצאה בשבת אף יו"ט הי' בכלל. אלא שחזר והוציא מן האיסור כשהתירה כו' (ולכן) אפילו שלא לצורך כלל שריא מדאורייתא כו' ואפ"ה כיון שההוצאה חשובה מלאכה ביו"ט דאצטריך רחמנא להתירה דין הוא שיגזרו בה חכמים במידי.. דלא צריך“. וראה ג"כ לעיל הערה 18]. (28) וראה ג"כ שו"ע אדמוה"ז סתק"י בקו"א סוסק"ב: דודאי מלאכת

שם: ובד"ה וראיתי: וז"ל: ואף לשיטת התוס' דבעינן צורך קצת ובמקום צורך קצת דמותר השיב הפסד ממון צורך קצת, היינו בהוצאת מפתח דאינו עושה שום מלאכה לצורך חול דג"כ לא השיב מלאכת עבודה רק הנאה ותענוג שלא יגב, אבל היכא דעיקר המלאכה לצורך חול הוי מלאכת עבודה דלא הותרה ביו"ט.

הערה 28: וראה ג"כ שו"ע אדמוה"ז סתק"י בקו"א סוסק"ב: וז"ל (נוסף על המובא בפנים ההערה): „לגמרי ביו"ט כמ"ש הר"ן בפ"ב ע"ש וא"א (כפנים).. א"נ שהרי אכילה אינה כ"כ מצוה גדולה שתדחה עשה ול"ת דיו"ט אע"כ יו"ט הותרה וכו'.

ואע"ג דהאופה מיו"ט לחול לוקה לרב חסדא היינו משום דמכין לחול וכו' ע"ש.

הערה 22: וראה במפרשים (מג"ש שם: וז"ל: דבישול גיד הנשה.. אין כאן צורך יו"ט כלל דהא לא חזי לי' כלל, ובפרק אלו עוברין הקשו התוס' ז"ל קושיא זו ותרצו דהא נמי השיב צורך היום אעפ"י שאין ראוי לאוכלו כ"א באיסור, וזה לא נראה לי' לרש"י, דודאי אין לך שלא לצורך גדול מזה, ופשיטא שלא התירה התורה בישול זה כו', אבל לשיטת רש"י אתי הכל כפשטה דהתירה התורה כל מלאכות שעושין בהן אוכל נפש אפ"י שלא לצורך.

הערה 23: ראה אמרי בינה שם ד"ה ונראה: נעתק לעיל בפיענוח להערה 18.

דשאר הנאות שהוא „מקצת“ (כאיכות) דצורך או"נ. וזהו פי' דברי ב"ה: „מתוך שהותרה לצורך כו' — מכיון שלצורך או"נ הותרה המלאכה, היתר בעצם המלאכה — הותרה שלא לצורך, לכל שאר ה„לא צורך“ שמחוץ לה, צורך קצת“; בין שהוא מקצת מהצורך דאו"נ ממש, בין שהוא צורך אשר יש בו צד השווה, „מקצת“ (כתוכן, איכות) מהצורך דאו"נ.

ולכן סברי התוס' בדעת ב"ה דהותרו רק באופן שיש צורך קצת של היום³⁸.

ו. והנה עפ"י הנ"ל — די"ל דגם ב"ה סברי ד„אך אשר יאכל.. יעשה לכם“ הוא טעם להתיר מלאכות אלו — י"ל דאדמוה"ז ס"ל כן³⁴, ויתבאר היטב דבריו בשלחנו — ובהקדים:

לכאורה אי"מ³⁵ מדוע שינה הכתוב בפרשת בא לכתוב „כל מלאכה לא יעשה בהם“ ובמילא צריך לפרש היתר עשיית מלאכת או"נ — הרי הו"ל לכתוב (ככשאר החגים) „כל מלאכת עבודה וגו'“

או"נ הותרה לגמרי ביו"ט.. וא"א יו"ט דהוי אצל מלאכת או"נ.. יו"ט הותרה לגמרי לצורך אכילה. (29 ביצה יו, א. רמב"ם הל' יו"ט פ"א ה"י. שו"ע או"ח שם וסי' תקיב ס"א וס"ג. (30 ביצה כה, א. רמב"ם הל' יו"ט פ"א ה"י. שו"ע או"ח סתק"ג ס"א. (31 ראה לעיל הערה 22. ועפ"י המבואר כאן בפנים י"ל ג"כ דמכיון שעושה זה לצורך אכילה ה"ז מה שהותר ואינה נחשבת מלאכה בעת עשייתו. וראה צפ"ע הל' שבת שם. (32 ולהעיר ג"כ מ"ש בשו"ת או"ז שתשנ"ד (הובא בתו"ש בא מילואים סל"ח): מה סברא לומר מתוך כו' מאין יסוד ומאין רגלים לדבר מילתא בלא טעמא, ונ"ל ליתן טעם לדבר מתוך שהותרה לצורך והוקלש האיסור הוקלש נמי דאפי' שלא לצורך אין לוקה עליו כו'. (33 ועפ"י (דגם ל"ה הוי, טעם) יומתק מ"ש סתמא דגמרא שבת ס, ב: יו"ט ושבת כי הדדי נינהו דתנן כו' (וראה תוס' שם ד"ה אין בין) — וראה לעיל הערה 5. (34 ועפ"י המבואר בפנים יומתק לשון אדה"ז בשולחנו (סתצ"ה ס"ג): „שכל מלאכות או"נ מתוך שהתירה התורה לעשותן (כשזה) לצורך אכילת יו"ט (לכן) הותרו לגמרי אפי' שלא לצורך אכילת יו"ט.“ ועפ"י הג"ל י"ל דמה שמסיים „ובלבד שיהא בהן קצת צורך יו"ט“, זהו מדאורייתא, כבפנים בדעת התוס'. ועפ"י מדוייק ג"כ לשון אדה"ז בסי' תקיא ס"ו: ואעפ"י שהבערה הותרה אפילו שלא לצורך אכילה מ"מ לא הותרה אא"כ יש בה צורך יו"ט. דמלשון „לא הותרה“ משמע שזה מדאורייתא. וראה פרי"ח סתצ"ה אות א ד"ה ולכן נ"ל. (35 ראה ג"כ לקו"ת צו ד"ה

לצורך הותרה נמי שלא לצורך, מ"מ דמי טפי יו"ט לשבת הואיל ולא שריא שאר דברים אלא מטעם שהותרה לצורך אוכל גפשו.

הערה 34: אדה"ז בשולחנו (סתצ"ה ס"ג): וז"ל: וקבלו חכמים שכל מלאכות אוכל גפשו מתוך שהתירה התורה לעשותן לצורך אכילת יו"ט הותרו לגמרי אפי' שלא לצורך אכילת יו"ט, ובלבד שיהא בהן קצת צורך יו"ט אע"פ שאינו צורך אכילה, אלא צורך הנאת הגוף, או צורך מצוה עוברת שזמנה בו ביום שהיא ג"כ כהנאת הגוף לענין זה כו'. שם: וראה פרי"ח סתצ"ה אות א ד"ה ולכן נ"ל: נעתק לעיל בפיענוח להערה 6.

הערה 35: ראה ג"כ לקו"ת צו ד"ה ששת ימים (הב' טו, ב): וז"ל (עה"פ (דברים ז, ח) ששת ימים האכל מצות וביום השביעי גוי' לא תעשה מלאכה): .. מהו ענין לא תעשה מלאכה דהל"ל מלאכת עבודה דהא מלאכת אוכל גפשו מותר ביו"ט.

דוחה איסור עשיית מלאכה ביו"ט, ולכן אינו מותרות אא"כ צרכן הוא רק לאוכל נפש), אלא שמצד הצורך הותרו המלאכות לגמרי; ולכן גם אינו צריך לצמצם במלאכת או"נ שתהא כולה כדי צורך²⁹ אכילת היום, וכמו"כ מותר³⁰ לשחוט בתמה גם אם אינו צריך אלא לכזית מבשרה, דמכיון שיש במלאכה זו איזה צורך של או"נ ה"ה מותרת לגמרי³¹ גם אם חלקה ואפילו רובה אינם לצורך זה.

ובזה יש להסביר גם שיטת ב"ה שהתירה התורה מלאכות אלו³² גם לשאר צרכי הנאה.

והביאור: מלאכות אלו (שהותרו) אם עושין אותן לשאר צרכי הנאת האדם ולא לצורך או"נ יש בהן צד השווה למלאכות דצורך או"נ — שכולן צורך האדם — ולכן נחשב צורך זה דשאר הנאות האדם עכ"פ כ„מקצת“ לגבי הצורך דאו"נ, ומכיון דחזונון שהמלאכות לצורך או"נ הותרו גם אם רק קצת הוא לצורך או"נ — כמו"כ די לן כהצורך

הערה 29: ביצה יו, א: באמת אמרו ממלאה אשה כל הקדרה בשר אע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת וכו'. שם: רמב"ם הל' יו"ט פ"א ה"י. שו"ע או"ח שם: עדהנ"ל בפיענוח הקודם מהגמ'.

שם: וסי' תקיב ס"א: וז"ל: אין מבשלים לצורך עכו"ם ביו"ט לפיכך אסור להזמינו שמא ירבה בשבילו.. אבל עבדו ושפחתו.. וכן עכו"ם שבא מאליו מותר להאכילו עמו ולא חיישינן שמא ירבה בשבילו. וברמ"א שם: ומותר להרבות בשביל עבדו ושפחתו באותה קדירה שמבשל בה לעצמו. שם: וסי'ג: רמ"א שם: ומותר להרבות בשביל הכלבים באותה קדירה שמבשל בה לעצמו אפי' אם יש לו דבר אחר שיוכל ליתן לכלבים אם ה' רוצה.

הערה 33: ראה תוס' שם ד"ה אין בין: בגמ': יו"ט ושבת כי הדדי נינהו, דתנן אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל גפשו בלבד, ובתוס': ואע"פ דבפ' משילין (ביצה לז, א).. מוקמינן לה כב"ש דאי כב"ה הא אמרי מתוך שהותרה הבערה

ביו"ט שגם מלאכות אלו אסורות מצ"ע³⁶ (והותרו מטעם שהן לצורך או"נ).

והנה בשו"ע מביא איסור עשיית מלאכה בכל החגים, ולכן מביא הכתוב שבכל החגים, וכל העושה מלאכת עבודה... הרי"ז לוקה... שנאמר כל מלאכת עבודה לא תעשו" ומוסיף לבאר ומהו מלאכת עבודה כל מלאכה שאינה נעשית באוכל או משקה וכו' — היינו בפסוק זה אין המדובר אלא בנוגע למלאכת עבודה, ולא נתפרש דין מלאכת או"נ, ואח"כ ממשיך לבאר דין מלאכת או"נ ומקורו „אכל כל מלאכה הנעשית באוכל... נקראין... מלאכות או"נ שהתורה התירה לעשותה שנאמר „אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" (דאמרו „אך" — משמע דממעטה ומוציאה (מכלל איסור) — „התירה").

ובמילא מובן שמלאכות או"נ שהן „מלאכת הנאה" מלכתחילה לא נכללו בהאיסור³⁶ ?

והביאור: איסור עשיית מלאכה ביו"ט נזכר לראשונה בפרשת בא, ולכן דייק הכתוב (ולא כתב „כל מלאכת עבודה לא יעשה בהם" שמשמעותו שמלאכת או"נ — „מלאכת הנאה" מלכתחילה לא נאסרו — אלא) „כל מלאכה (סתם) לא יעשה בהם" ומלמדנו שכל המלאכות אסורות הן ביו"ט, ומוסיף³⁷ „אך אשר יאכל... יעשה לכם" שעיי"ז מובן שהמלאכות אלו התירתי התורה — מטעם שהן לצורך אכילת האדם — וכפ' אמור (וכו') מקצר ונאמר „כל מלאכת עבודה לא יעשה בהם", מכיון שאין מקום לפעות עיי"ז ש„מלאכות או"נ" לא נאסרו מעיקרא (וכפי' הרמב"ן), שהרי כבר נתבאר בפעם הראשונה שהוזהרנו על איסור עשיית מלאכה

ששת ימים (הב' טו, ב). (36) ועד"ז קשה לפמ"ש הרמב"ן בהמשך דבריו, ד„מלאכת עבודה" הי' אפשר לומר שאו"נ בטורח אסור, וקרא דאך אשר יאכל גו' משמיענו דכל או"נ מותר — דהול"ל גם בפ' בא „כל מלאכת עבודה לא תעשו" * (כי ל"ל לשנות מכל שאר היו"ט — כשדין כולם שווה), ולהמשיך „אך אשר יאכל" להשמיענו דאו"נ מותר גם בטורח? (37) וראה ג"כ טור סתצ"ה: „כל מלאכה כו' אסורה ביו"ט חוץ ממלאכת או"נ דכתיב אך אשר יאכל גו' ותנן אין בין יו"ט לשובת כו'". ולהעיר מלשון הרמב"ם בסהמ"צ מצוה שכח: כמו שכתוב בא' מהם אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם והי' לשאר יו"ט. — והוא דלא כמ"ש המ"מ שבהערה 6 — ראה חמדת ישראל שם. (38) ויתירה מזו — ראה הי' חת"ס (ביצה יב, א ד"ה ואמנם): דבפ' בא לא כתיב מלאכת עבודה אלא אשר יאכל לכל נפש דמשמע דבעי עכ"פ צורך או"נ קצת, והיינו משום דלא שרי' מטעם מתוך בלא צורך קצת כו' משו"ה כתיב אך אשר יאכל לכל נפש (ולא כ' מלאכת עבודה, כי זהו ללמד) דבעי דוקא צורך נפש כמקצת מיתה.

(* ואפשר ללמוד מזה דשאר מלאכות גם הקלות אסורין — ראה רמב"ן שם — במדת אם אינו ענין לקשות שנאמר באמור, תנהו לשאר מלאכות גם הקלות.

ואע"פ שאינה אוכל נפש, ושיהי' אוכל נפש מרובה שהשמש עובד בו לרבו אסור, ועל כן שאל מגין שהתיר הוה הוא האוכל נפש, עד שנתיר כל אוכל נפש אפי' בטורח ונאסור כל שאר המלאכות שאפי' הקלות שבהם מלאכת עבודה איקרו, ת"ל מקרא קדש לג"ש, ששם באה כל מלאכה לאיסור וכל אוכל נפש להתיר.

הערה 37: ראה חמדת ישראל שם: שהעיר עיי"ז.

הערה 36: בשוה"ג: ראה רמב"ן שם: ועם כל זה מצאתי קושיא על דברינו מברייתא השנויה בספרי כל מלאכת עבודה לא תעשו, מגיד שאסור בעשיית מלאכה, מגיין להתיר בו אוכל נפש, נאמר כאן מקרא קדש ונאמר להלן מקרא קדש, מה להלן להתיר בו אוכל נפש, אף כאן להתיר בו אוכל נפש, ונראה לי כי עבודה אצל רז"ל, טורח ועמל שאדם עובד בו לאחר, מלשון עבדות עבד עבדים יהי' לאחיו... וא"כ הי' באפשר שמלאכות קלות שאדם עושה להנאת עצמו מותרות,